

ANNA-MARIA ÅSTRÖM

Hem och familj

Temat för Budkavlen 2009 är familjen och hemmet. Vad det gäller vardera temat framgår i många av årets artiklar att man ofta lever med två föreställningar, det ideala tillståndet, som man ständigt försöker uppnå eller åtminstone har i sinnet och det aktuella där det förekommer brister och missförstånd. Då gäller det inte bara att olika samfund har olika familjemodeller och modeller för hur idealfamiljen skall se ut eller ett idealt hem skall förverkligas, eller om att det i medierna prånglas ut en bild av idealfamiljen. Närmast gäller det att i synen hos varje familj och om varje hem ingår en dubbel föreställning, dvs. en om den aktuella familje- och hemsituationen och en där familjen och hemmet framställs i idealskepnad som de i vissa sällsynta fall även lever upp till. Det är det tillfällen då allt är gott och alla relationer faller på plats, då alla har sitt utrymme men då man också känner en gemenskap inom de enheter som familj och hem utgör.

Problemen har sin rot i det svåra att förena självständighet för flera med en sammanhållning som i viss mån kräver avkall på självständigheten. Den goda föreställda familjen och det goda föreställda hemmet är dock ledstjärnor i många liv och då är det intressant att dels upptäcka spänningar mellan idealbilder och de reella situationerna samt vilka strategier och förhandlingar som krävs för att komma tillrätta med vardera bilderna, som också är självrepresentationer, dvs. för att få dem att falla på vetlig plats.

Staffan Beijar undersöker hur julen är ett tillfälle då familjen vi 'lever via' (den som ideala föreställda familjen) tar överhand över familjen vi 'lever med' i vardagen. Han finner att många av julens ritualer återspeglar strävan till gemenskap och att föra samman olika ge-

nerationer på ett annorlunda sätt än som sker under vardagliga förhållanden. Den ideala bilden av vars och ens egen familj är idag enligt honom en bastion och i konkurrensens tidevarv blir familjen och hemmet så viktiga då de i hög grad skall svara för kulturella värden som samarbete, hög moral och lojalitet. Familjeomtanke, omvända genusroller, släktgemenskap genomsyrar julen och svarar möjligen mot den nostalgiska bild av familjegemenskapen som många bär inom sig.

Om idealfamiljen manas fram via ritualer och gemensamma festliga förhållanden i det julsmockade hemmet, är bilden av eller uppfattningarna om familjen mera enligt de familjer vi 'lever med' objekt för Lena Marander-Eklunds artikel, som också ger en rik introduktion till familjeforskningen inom traditionsvetenskaperna. Hon analyserar synen på familjen och familjereaktioner utgående från ett omfattande frågebrevsmaterial och hur hennes sagesmän säger sig uppfatta familjen som levd erfarenhet. Men även hon ser på familjen också som diskurs, eller egentligen hur hennes sagesmän blivit påverkade av debatten om familjen och förändringar i familjesynen. Det viktiga är här 'hur sagesmännen talar om familjen och vilka betydelser de tillskriver den'. Härvid finner hon varianter som ser den egna familjen dels som något 'mycket positivt, som en harmonisk inre kärna, dels som något mindre positivt, som en klaustrofobisk grupp'. De största skillnaderna i synerna finner hon enligt åldern på sagesmännen, de äldre hade en klar bild av familjen som traditionell kärnfamilj, dvs. mamma, pappa barn, både på idéplanet och som levd erfarenhet, medan de medelålders hade en något vidare syn på familj, som t.ex. kunde inbegripa både adoption

och barnfrihet. De yngre visade ett ambivalent förhållande till familjen.

I Anna-Maria Åströms artikel går vi tillbaka till efterkrigstiden och 1950-talet och olika typer stadshem som fanns i de centrala delarna av Helsingfors. De är fråga om stenstadshem som förträder såväl en borgerlig som en mera småborgerlig modell vad gäller rumsplanering och inredning. Analysen bygger på minneskildringar av hemmen, i vilka de framkommer att tidens funktionalistiska ideal knappast nått de stadslägenheter stadsborna kämpade sig fram i. Hemmen som 'hölje' för familjen blir uppenbar medan spänningen mellan idealfamilj och idealhem och det verkliga pusslandet om utrymmen och inredningarna i sig snarare visar på hur starka de kulturella modellerna var över hur ett hem skulle se ut. Med dem i bagaget verkar det som också nedbantade och nedprutade hem kunde duga och också utgjorde en källa för stolthet för familjen att visa upp. Man kunde säga att idealmodellen var uppnådd om den strukturellt innehöll vad den skulle.

I Sonja Hagelstams artikel tematiseras utgående från 'två krigstida brevsamlingar relationen mellan makar och mellan föräldrar och ogifta söner som var förlagda vid fronten under fortsättningskriget i Finland.' Hon har ett dialogiskt perspektiv i två bemärkelser, hon går i dialog med breven och hon ser brevskrivandet uttryckligen som en dialog med olika målsättningar. I brevskrivningen mellan man och hustru betonar hon vikten av att försöka skapa normalitet, kontinuitet och delaktighet för att sedan när freden skulle komma bättre kunna fortsätta där man blev 'avbuten' när kriget bröt ut. Det gällde således att hålla sig a jour med den andra och vara med om en gemensam utveckling. Den dialogiska relation som rådde mellan föräldrar och 'barn', dvs. soldaterna i krig, var en annan. Föräldraskap innebär alltid en omsorgsrelation understyker Hagelstam och hävdar att kriget kan ha förlängt denna omsorgsroll eftersom en ständig fara förelåg. För

alla brevskrivare erbjöd hemmet och familjen en känsla av stabilitet och trygghet, och i de analyserade familjernas fall 'fick den täta brevkontakten en viktig funktion i att hålla samman familjen under den långa separationen', hävdar Hagelstam. Det är framförallt i dialogens detaljer som sådana målsättningar och funktioner står att finna.

Anna-Kuczynski behandlar förståelseproblem och dialoger om viktiga familjeområden inom bikulturella - polsk-finländska familjer -, där makarna kan ha olika värderingar om arbetsfördelningen i hemmet och om barnuppfostran. Hon tar avstamp i olika genusordningar, som länderna kan anses företräda och resonerar om hur makarnas olika förståelsehorisonter på olika sätt kunde närmas under äktenskapets gång. Intressant är också att i barnuppfostran se olikheter i tyngpunkterna i antingen ett krav på respekterad familjegemenskap och släkttillhörighet eller i en individcentrerad modell som utgår från vars och ens behov av självständighet, barnen inberäknade. Frågan är väl om detta familjens stora dilemma inte är en fråga om 'antingen eller' utan snarast just 'både och' och att olika familjemodeller ständigt försökt lösa det just så, men ofta ända givit övervikt åt den ena synpunkten. Den modernistiska familjen torde som Anna-Liisa Kuczynski hävdar och som här den individfixerade finländska varianten får stå för, sakna de rätta medlen härför.

Familjen och hemmet utgör rika forskningsobjekt därför att familj och hem, liksom varje individ är unik. I den dubbelfokusering 'på ideal och verklighet' som i häftet på många sätt utgjort en ledstjärna, strävar den etnologiska och folkloristiska forskningen att fördjupa bilden av familj och hem genom analyser hur de upplevts och förmedlats genom individernas egna tolkningar. I dem syns kulturmodeller, men också nyskapande förhållningsätt som ständigt ändrar på synerna på familj och hem.

Home and family

The theme for Budkavlen 2009 is the family and the home. Regarding both of these aspects, it is clear from many of this year's articles that we often live with two concepts; the ideal condition, that we constantly try to attain or at least have in mind, and the current situation where deficiencies and misunderstandings occur.

This is not just a matter of different societies having different family models, and models of how the family ideal and the ideal home should be realized, nor a fictitious picture presented by the media of the ideal family.

It is rather more closely connected to the fact that the vision of every family and every home involves a dual ideal concept, that is to say, one concerning the real family and home situation and one where the family and house is depicted in an ideal guise, which on certain rare instances the family may even attain.

It is on these rare occasions, when everything is ideal and all relationships seem right, when everyone has their own space that the togetherness becomes tangible within this unit that constitutes the family and the home.

The problems have their roots in the difficulty of uniting the independence of the many with a solidarity that, in certain ways, demands the forgoing of that independence. The image of a good family and a good home are, however, a guiding principle in many people's life and therefore it is interesting to discover the tensions between the ideal picture and the real situation; as well as those strategies and negotiations that are demanded so as to come to terms with each image, which are also self representations, i.e. in order to make sense of them together.

Staffan Beijar examines how Christmas is an occasion when the family we "live by" (the representation of the ideal family) dominates over the family we "live with" in everyday life. He observes that many of the rituals of Christmas reflect our endeavours to create closeness and to bring together various generations in a

different manner than that which occurs in our everyday relationships.

The ideal picture of each person's own family is today, according to Beijar, a bastion, and that in an age of competition, the family and the home become so important that to a large degree they become answerable as the cultural custodians of cooperation, good morals and loyalty. Care of the family, reversed gender roles, and kinship permeate Christmas and possibly respond to the nostalgic image of family unity that many people cherish within themselves.

Whether the ideal family, promoted by rituals and the customary festival activities in homes decorated for Christmas, is a picture of or an understanding of our wishes, "the family with which we live" is the subject of Lena Marander-Eklund's article; the article also gives a rich introduction to research in folkloristics and ethnology.

Lena Marander-Eklund analyses the view of the family and family relationships based on comprehensive questionnaire material and how the participants relate their understanding of the family as a lived experience. However, even she views the family as a discourse, or rather the way in which her source participants have been affected by the debates on the family and the changing views on this subject.

The important point for her is "how the source participants talk about the family and what significance they attribute to it". Thus she finds variants in the descriptions of the part played by the participant's own family. The variations are both 'very positive, such as an inner harmonic nucleus, and partly less positive, such as a claustrophobic group'.

The greatest differences Lena Marander-Eklund found in the views presented were according to the age of the informant; the older generation had a clear image of the family as a traditional nucleus family, i.e. a mother, father, and children and this was both on the

ideal plain and as a lived experience, while the middle-aged group had a somewhat wider view of a family, for example, it includes both adoption and childless families / families without children. The younger generations had an ambivalent relationship with the family.

Anna-Maria Åström's article goes back to the period after the war and the 1950s, looking at the different types of city houses that could be found in the central districts of Helsinki. It is concerned with stone built city houses that also represent different layers of the middle class, in regard to their planning of rooms and interior decoration. The analysis is based on descriptions and memories of the homes, and through these it emerges that the functionalistic ideal of the time was hardly attained in the city dwellings, where the inhabitants lived their everyday lives with older ideals.

The home as a 'protection' for the family is obvious; while the tension between the ideal family and the ideal home and the real jigsaw puzzle of the spaces and interiors show how strong the cultural models were over how a home should look. With this in mind it seems that also the slim-downed and down graded home could be adequate and also constitute a source of pride for the family to display. One could say that the ideal model had been reached if the structural content was as it should be.

In Sonja Hagelstam's article, the theme is based on 'the relationships in two collections of war time letters between married couples and between parents and their unmarried sons who was initially at the front during the continuation war in Finland.' She has a discursive perspective based on two aspects; she enters into a dialogue with the letters, and she views the letter-writing specifically as a dialogue with various goals.

In the letters between husband and wife she stresses the importance of trying to construct normality, continuity, and participation so that when peace came there would be a better possibility of continuing from the place where one was "interrupted" when the war broke out.

This thus meant keeping up to date with one another and being part of a joint development.

The dialogical relationship that took place between the parents and their "child" i.e. the soldier in the war was different. Parenthood always involves a relationship of care and protection, emphasises Hagelstam and maintains that war can also extend this protective roll because of the constant danger that exists.

For all the letter writers, the home and the family offered a feeling of stability and safety, and in the case of the analysed families "the close contact of the letters had an important function in keeping the family together under the long separation", asserts Hagelstam. Above all it is in the details of dialogues in the letters that it is possible to find such aims and functions

Anna-Liisa Kuczynski considers problems of understanding and dialogues concerning important family areas within a minority culture – Polish-Finnish families -, where spouses can have different evaluations concerning the division of labour in the home and on the rearing of children. She takes as her starting point the different gender rules, represented by the two countries and discusses how the different horizons of understanding of married spouses could in various ways come closer to each other during the marriage

It is also interesting that in the upbringing of children the different central points are either a demand for respect for family kinship and belonging to a group of relatives, or in the individual centred model the need of everyone for independence, including the children. The question is that the families' considerable dilemma is not a matter of "either or" but rather "both" and that the different family models constantly try to solve the problem by this means. But even so, in many cases the families in the end give more importance to one point of view. The modern family is probably, as Anna-Liisa Kuczynski asserts and as she exemplifies by the individual-centred Finnish variant, lacking in the proper remedies.

The family and the home provide rich research areas because the family and home is, like every individual and unique. In the double focus “on the ideal and the real” that in many ways constitutes a guiding principle, the research of ethnology and folkloristic endeavours to extend and expand the image of the family and the home. This is done by analysing how they have been experienced and negotiated through the individuals own interpretations. In these interpretations the model of the culture can be seen, as well as the newly created relationships that constantly change the view of the family and the home.

Följande års nummer av tidskriften har inget tema och alla ämnen för artiklar beaktas. Enligt tidtabellen för tidskriftens refereeprocess skall artiklarna vara redaktionen tillhanda före sista februari 2010.

Se Vägledning till författare.